

A lot of attention is paid to solving organizational and publishing problems which were implied by social, political, financial and economic factors in the 1920s. During the lean years of 1921-1922 the Commission for drafting of Encyclopaedic Dictionary as the Biographic Commission has been in constant casualties through staff reductions, emigration abroad and especially death due to epidemics and hungry exhaustion.

The author proved that despite the failure in the edition of Ukrainian Academy of Sciences of the Biographical Dictionary of Ukrainian leaders and Encyclopaedic Dictionary the work on these projects was an adequate answer to the national intelligence challenges, among which the most important place was occupied for the need of creation of national Ukrainian encyclopaedias. The activity, which was shown not only by the staff, but also freelancers, including abroad, proved the need for new Ukrainian encyclopaedias which were formed not by class («proletarian» or even «worker-peasants») but using the national-territorial principle.

Key words: state building, revolution, dictionary, encyclopaedia, encyclopaedic dictionary.

Отримано: 5.08.2017

УДК 327.39(477)

Т. В. Ігнат'єва

ГІБРИДНА ВІЙНА РОСІЇ В УКРАЇНІ: ІНСТРУМЕНТИ ТА ЦІЛІ

Міжнародні відносини, світова політика – це комбінація мирного розвитку світового процесу із фазами загострення, конфліктів, воєн. У XXI ст. за неповних 17 років відбулося та відбувається біля 20 воєн в різних куточках Землі (в середньому один рік – одна війна). Людство продовжує знаходити дедалі більше засобів для знищення самих себе. Науково-технічний прогрес, інтелектуальний розвиток людства, всеохоплюючий Інтернет відкривають нові можливості психологічної маніпуляції людською свідомістю та підсвідомістю, призводять до життя комбіновані методи ведення війни для яких, фактично, не має перешкод. Якщо за часів традиційного ведення війни були чітко визначені: супротивник, кількісні та якісні характеристики армії, видів озброєнь тощо, то сучасні війни – ламають усталені стереотипи ведення війни. Креативність та інноваційність стають запорукою успіхів воєнних «кампаній» сучасного світу, формуючи одночасне застосування різних видів озброєнь і стратегій (інформаційних, економічних, пропагандистських, залучення, шантажу, тиску, диверсійної роботи, контролю кіберпростору та політичної еліти тощо). Тобто відбувається комбінація методів і заходів (воєнних і не воєнних), які здатні швидко адаптуватися до зміни обставин, використання різних видів зброї, залучення в конфлікт населення воєнної та тилової зон при одночасному намаганні спричинити турбулентність міжнародного порядку.

Засоби гібридного впливу РФ на Україну та ЄС доволі багатогранні та різноманітні. Їх традиційно поділяють на військові та соціально-економічні засоби, квазімілітарну діяльність, немілітарні впливи тощо.

Гібридна війна Росії проти України вражає своєю масштабністю та багатовекторністю, кількістю використаних інструментів і поставлених цілей:

- знищення європейських демократичних цінностей і правопорядку, допомога деструктивним політичним рухам і силам у приході до влади, руйнування єдності ЄС для демонстрації росіянам «хибного» шляху розвитку Західної цивілізації;
- формування «керованого хаосу» не тільки в Україні, а й у Європі – активізація фази внутрішньополітичної кризи на фоні системного спаду економічних показників;
- підрив європейського курсу України та недопущення її інтеграції в ЄС та НАТО;
- знищення України як держави, українців як нації, як альтернативи російській державній авторитарній системі, використання українських терен як плацдарму для геополітичного наступу Росії на Європу;
- реінтеграція українських терен до пострадянського простору;
- узаконення в міжнародному просторі права сильного та втілення в життя формату Ялта-2 – перегляд кордонів, зон впливу;
- переструктуризація глобальної системи міжнародних відносин шляхом руйнації існуючого світового порядку, допущення Росії до глобального управління світом.

Отже, гібридна війна загрожує, насамперед, слабким країнам, які не здатні протистояти викликам більш сильних міжнародних акторів. Тому, дівим засобом протистояння їм є існування ефективних державних інституцій, сталий економічний розвиток, боєдатна армія. Феномен України полягає в тому, що вона вже відчула на собі майже весь арсенал російської гібридної війни, цілу низку невійськових деструктивних факторів впливу від підігрівання політико-соціальних конфліктів до традиційних воєнних дій. Цей тиск наша держава переживає кожного дня і продовжує чинити опір, що породжує нові хвилі кремлівської істерії. Гібридна війна подарувала нашій країні шанс стати самостійним суб'єктом міжнародних відносин за досить складних обставин.

Ключові слова: Україна, Росія, гібридна війна, геополітика, «керований хаос», глобальна система міжнародних відносин.

Міжнародні відносини, світова політика – це комбінація мирного розвитку світового процесу із фазами загострення, конфліктів, воєн. У XXI ст. за неповних 17 років відбулося та відбувається біля 20 воєн в різних куточках Землі (в середньому один рік – одна війна). Людство продовжує знаходити дедалі більше засобів для свого знищення.

Війна, тлумачить політологічний словник під редакцією Ю. Шемшученка – збройна боротьба між державами (їх коаліціями) або соціальними, етнічними та іншими спільнотами [1, с.79-80]. Подібне трактування ми знаходимо в академічному тлумачному словнику української мови, війна – організована збройна боротьба між державами, суспільними класами тощо [2]. Ціла низка інших довідників дає нам однозначне тлумачення цієї дефініції. Натомість, існує безліч видів війни: справедлива і несправедлива, міждержавна, внутрішня, громадянська, локальна та світова, холодна, митна, асиметрична, інформаційна, позиційна, превентивна, агресивна, гібридна тощо.

Зміст терміну «гібридна війна» має різні тлумачення. Так, відомий український науковець Людмила Чекаленко вважає, що це – війна, яка одночасно застосовує проти супротивника різні види озброєнь і стратегій (інформаційні, економічні, пропагандистські, залякування, шантажу, тиску, диверсійної роботи, контролю кіберпростору та політичної еліти тощо). Інше тлумачення гібридної війни акцентує увагу на складну динаміку простору ураження: традиційна війна, нестандартні виклики, тероризм і підривна діяльність. Воєнні дії відбуваються у конфліктній зоні, а у тилівій – застосовуються різні види підривної діяльності, ведеться робота по розколу міжнародного співтовариства щодо розуміння та сприйняття подій війни [3, с.22-26]. Отже, гібридна війна – це комбінація методів і заходів (воєнних і не воєнних) які здатні швидко адаптуватися до зміни обставин, використання різних видів зброї, залучення в конфлікт населення конфліктної та тилової зон, формування турбулентності міжнародного порядку.

Українські науковці вважають, що гібридна війна – особливий тип збройного конфлікту, в якому бойовим діям відведена другорядна роль. Її метою є нав'язування супротивнику чужої волі, шляхом використання комбінації різних видів сили та тиску. Особливість такого виду війни полягає у допоміжній ролі бойових дій, вони виступають лише каталізатором дестабілізаційних процесів [4, с.9]. Гібридна війна – це війна «нового покоління», війна «нової генерації» вважає генерал-лейтенант запасу Ю. Радкевич [5].

Основою гібридної війни з боку Росії, на думку керівника центру досліджень проблем РФ Національного інституту стратегічних досліджень М. Розумного є – путінська інтерпретація політичної дійсності, в основі якої лежить право сильного та національний егоїзм. Російсько-українська війна чітко вказала, що за бажання можна дестабілізувати та довести до розпаду будь-яку країну [6, с.9]. Гібридний підхід Росії до війни полягає у намаганні використати всі можливі інструменти, створити проблему і далі на ній педалювати, використовуючи в тому числі військові методи [7].

Керівник Центру досліджень Росії, экс-міністр закордонних справ України В. Огризко наголошує, що російська гібридна війна має два окремих об'єкти прикладання зусиль – Захід (ЄС) та Україну [8, с.19], а відтак – цілий спектр засобів впливу/тиску, які використовуються із урахуванням статусності в міжнародному та геополітичному просторі. Але це зовсім не означає, що ті методи які задіяні сьогодні проти України, завтра не зможуть бути використані проти європейських країн. Західні політичні лідери повинні зрозуміти, що мета В. Путіна саме ЄС, а Україна – один із інструментів досягнення цієї мети.

Завданням статті є аналіз цілей та інструментарію гібридної війни Росії проти України та ЄС.

Засоби гібридного впливу РФ на Україну та Європу доволі багатогранні та різноманітні. Їх традиційно поділяють на військiй і соціально-економічні засоби, квазімілітарну діяльність і немілітарний вплив.

Традиційні військові засоби:

- *відкрита агресія, використання регулярних військових підрозділів та озброєнь при одночасному запереченні їх діяльності поза межами Росії.* Так, В. Путін неодноразово заперечував факт присутності російських військ на окупованих українських територіях. Генеральний секретар НАТО Єнс Столтенберг заявив, що спираючись на власні розвідувальні дані, відкриті джерела, повідомлення у СМІ констатує їх присутність [9]. За підрахунками українських військових і незалежних джерел, російсько-сепаратистські сили на Донбасі представлені понад 5 тис. солдат регулярної армії Росії та 40 тис. проросійських сепаратистів [10].

- *створення провокаційних ситуацій на різних ділянках простору.* Приміром, обстріл із захоплених Росією українських бурових вишок у Чорному морі транспортного літака Ан-26 збройних сил України на початку лютого 2017 р. [11].

- *з метою демонстрації ескалації конфлікту на Донбасі з боку України за наказом із Москви на тимчасово окупованих українських територіях сепаратисти «збирають докази» про використання ракетних озброєнь ЗСУ проти мирних жителів. Вони мають бути підкріплені фрагментами тактичних ракет типу 9М79 комплексу 9К79 «Точка-У», зібраними на полігоні «Капустін Яр» в Астраханській області (листопад 2016 р.) [12].*

- *«циклічна війна» – безкінечна ескалація насилля в прикордонній зоні.* Так, у лютому 2017 р. посилюється тиск сепаратистів на Авдіївку, Маріуполь. Збільшується російська присутність в Криму, ремонтуються дорожні та залізничні комунікації, оновлюється парк військових літаків збройних сил Росії тощо.

Квазімілітарна діяльність:

- *систематичні навчання російських військ на кордоні з Україною.* У середині лютого 2017 р. в Росії розпочалася раптова перевірка армійських підрозділів Західного військового округу поряд зі східними кордонами України [13]. Експерти вважали, що російська сторона могла використати літні військові навчання «Захід – 2017» для здійснення чергових провокацій на кордоні України [14].

- *реалізація спецоперацій.* Вони були з успіхом використані у Криму, на Донбасі, в Харкові та Одесі.

- *застосування нерегулярних збройних угруповань, місцевих кримінальних груп, сепаратистських рухів.* Авторитетне німецьке видання Bild заявило, що Росія фінансує ОРДЛО, постачає зброю, війська. Щомісячно на контрольовані сепаратистами території прибувають потяги з кількома тонами готівки. Якщо вчитель ДНР/ЛНР отримує біля 50 євро, то бойовик – від 90 до 465 євро. Джерелами грошових надходжень є недержавні російські фонди, колишні українські політики й бізнесмени [15].

Окрім діяльності підрозділів збройних сил Росії, військових угруповань ДНР в Донецьку функціонують групи бойовиків бригади «Кальміус», «Донецька православна армія» тощо [16].

Немілітарні впливи:

- *використання системних українських протиріч у середині політичної еліти, між правлячою елітою та активними верствами населення для дестабілізації/руйнування нашої держави.* Так, в українських ЗМІ час від часу лунають заклики до третього Майдану. Ймовірними його причинами може бути війна компроматів ініціаторами якої стануть союзники та партнери нинішньої влади з метою захисту своїх інтересів.

- *формування проросійського лобі, підкуп, шантаж в політично-державному середовищі, надання різноманітного виду «допомоги», насамперед проросійським політичним силам.* Так, Кремль спонсорує ультраправі політичні сили Німеччини, Франції. Протягом останніх двох років лідер ультраправого націоналістичного фронту Франції Марін Ле Пен отримувала пряму фінансову допомогу від Росії. Партія правого спрямування «Альтернатива для Німеччини» виказує сильні антиемігрантські, антиісламські позиції та виступає за відміну санкцій проти Росії. Праворадикальна нідерландська «Партія свободи» на чолі з Г. Вільдерсом стала ініціатором референдуму з питання підписання Угоди про асоціації між ЄС і Україною, до речі, він обіцяє вивести Нідерланди зі складу ЄС [17].

Проросійським лобізмом займаються і українські громадські та політичні діячі. Приміром, В. Пінчук виступив організатором Міжнародного економічного форуму в Києві (вересень 2016 р.), де пролунала відмова від курсу євроінтеграції та повернення до політики багатовекторності з відновленням «життєвоважливих економічних зв'язків» із Росією [18]. А чого варта лише його скандальна заява від 30 грудня 2016 р. про капітуляцію України! Політик пропонував виконати Мінські домовленості, зняти з повістки дня нашої держави вступ до НАТО та євроінтеграцію, розпочати зближення з Москвою [19].

Депутат ВР України від Радикальної партії А. Артеменко за для вирішення російсько-українського конфлікту запропонував США план врегулювання відносин одним із пунктів якого є здача Криму на 50-100 років оренди РФ [20].

- *дискредитація української влади* про що повідомляє часопис Тиждень.ua. РФ упродовж лютого-квітня цього року проводила інформаційну кампанію проти українських політиків як на своїй території, так і в країнах Європи – Греції, Італії, Сербії, Німеччині, Чехії, Латвії, Франції, Фінляндії. Заходи відбувалися під патронажем російських громадських організацій: «Фонду А. Первозданного», «Центру національної слави» тощо [21].

27 березня суд м. Єсентуки за поданням слідчого комітету РФ заочно арештував і подав у міжнародний розшук экс-прем'єр-міністра України Арсенія Яценюка. Йому інкримінують бандитизм, умисне вбивство та інші «звірства» під час чеченської війни 1994 – 1995 рр. [22].

- *масова наступальна пропаганда/інформаційна зброя російського мовлення як на європейський, так і на український*

простір, метою якої є просування російської ідеології, концепції «руського міра». Потужні інформаційні потоки впливають на свідомість людей яким украї важко правильно оцінити геополітичні події сьогоднішнього дня і відділити брехню/напівправду від правди. Про те, що Росія надає інформаційній зброї значної уваги говорить створення там інформаційних військ (Москва раніше заперечувала їх існування) [23].

Систематична провокаційна діяльність вже давно стала одним із інструментів психологічного та військового випробовування президентом В. Путіним у США, Японії, Норвегії, Фінляндії тощо.

- *кібератаки* на сайти державних установ, енергосистем як в Україні, так і за кордоном. К. Мартін – голова центру кібербезпеки Великобританії заявив що тільки за декілька місяців 2017 р. відбулося біля 200 атак багато з яких несли загрозу для національної безпеки країни. Хакери проникали у базу даних міністерств для отримання інформації про політику Великобританії [24].

Начальник профільного управління СБУ (ім'я не вказується) у лютому 2017 р. зазначив, що в Україні здійснена низка кібератак, ймовірно з РФ, за допомогою вірусу BlackEnergy, який можна назвати кіберзброєю. Такі ж типи вірусу були використані в Німеччині та США. А за шість місяців 2016 р. було здійснено більше 550 злочинів у сфері використання комп'ютерів, систем та мереж [25].

- *З кібератаками пов'язане втручання у виборчий процес європейських країн і США у грудні 2016 р.*, про що заявило ЦРУ [26]. Американські аналітики висловили припущення, що Кремль мав намір втрутитися у вибори в Нідерландах, Франції та Німеччині. Його метою була дискредитація західної виборчої системи, а також відвернення уваги від президентських виборів у самій Росії (2018 р.) [27].

- *переписування історії* шляхом «приналежності» історичних постатей та подій до російського минулого на кшталт Володимир Хреститель – великий російський князь, що Московія та Київська Русь мають спільне історичне коріння (хоча в час існування Київської Русі про Московську державу не було ні згадки), привласнення Московією назви Русь; дискримінація українських героїв – Романа Шухевича, Степани Бендери, Івана Мазепи тощо. Після окупації Криму В. Путін наказав «молодим вченим» написати «правдиву» історію півострова для розуміння «необхідності» анексії. Або чого варту заяву російського президента про те, що росіяни самостійно, без українців перемогли б у Другій світовій війні тощо.

- *використання мовного питання як фактору розколу українського суспільства.* У січні 2017 р. до Верховної Ради України було внесено на розгляд три законопроекти про мову (№ 5669 «Про функціонування української мови як державної», № 5670 «Про державну мову», № 5556 «Про мови в Україні») і одразу ж перші заголовки російських ЗМІ замаюріли промовистими назвами «Русскому языку на Украине объявляют войну», «Русский поставят вне закона» тощо. Звернемо увагу на те, що в Україні сьогодні сформована парадоксальна ситуація – потрібно боронити українську мову, насамперед у середовищі державних

і політичних діячів які тотально розмовляють російською (мовою агресора). Саме тому інсинуації В. Путіна та Д. Медведєва про потребу захисту російськомовного населення та паніка навколо ймовірного прийняття мовного закону безпідставна.

- *посилення в Україні релігійного розколу.* Українська православна церква Московського патріархату фактично є агентом ворожої держави. Священнослужителі УПЦ (МП) відкрито маніфестують свою антиукраїнську, сепаратистську, нетолерантну позицію до інших церков. Приміром, у листопаді 2016 р. секретар Сімферопольської і Кримської єпархії УПЦ (МП) Олександр (Якушечкін) зазначив, що в 2014 р. жителя Криму зробили свій історичний вибір – повернулися додому. Інший випадок стосується виступу Митрополита УПЦ (МП) Митрофана (Юрчука). Під час встановлення проросійськими бойовиками у Луганську закладного каменю для спорудження пам'ятника О. Невському він зазначив, що потрібна єдність народів Святої Русі. Або – освячення митрополитом Феодосійським і Керченським УПЦ (МП) Платоном (Удовенком) зенітних ракет системи ППО збройних сил РФ С-400 «Тріумф», які націлені на об'єкти України [28].

В Україні розгорівся новий церковний скандал – Раду при Міноборони очолив представник протестантів, а секретаріат – репрезентант Московського патріархату. Були випадки, коли священники МП під виглядом капеланського служіння займалися збором інформації. Загалом, присутність у військах священнослужителів конфесії, керівний центр якої знаходиться у столиці країни-агресора виглядає, м'яко кажучи, абсурдним [29, с.12].

За словами експертів, в Україні найближчим часом буде відбуватися виведення церковного майна МП з-під української юрисдикції і передача його під російську юрисдикцію. Приміром, філія Московського патріархату в Україні хоче відсудити майно і приміщення, що знаходяться у її «церков» на українських землях в тимчасовому користуванні, подавши до суду на Міністерство культури України [30].

- *психологічний тиск на українських громадян і військових спрямований на формування та підтримання відчуття страху, паніки, невпевненості.* Так, на початку січня 2017 р. низка російських експертів у ЗМІ поширила думку про можливе бомбардування військовою авіацією українських міст та сіл [31]. З часу ескалації конфлікту в районі Авдіївки (лютий 2017 р.) на мобільні телефони українських військових приходили смс-повідомлення на кшталт: «Ви лише м'ясо для ваших командирів» тощо [32].

- *вербування українців-заробітчан* стало звичайною практикою російської ФСБ. Контрозвідка СБУ повідомила про випадок вербування українця з Луганської області який із 2010 р. їздив на заробітки до Росії [33].

Соціально-економічні засоби:

- *економічна складова війни, згорання економічної співпраці, дискредитація українських виробників на російському ринку.*

РФ 2016 р. встановила продовольче ембарго на українські сільськогосподарські продукти (м'ясо, птиця, молочні продукти). Так, експорт українського сиру скоротився на 26%. Загалом частка Росії в загальному балансі зовнішньої торгівлі України за часів російського агресії зменшилась із 36 до 8%. Але не дивлячись на російські обмеження, Україна утримує світове лідерство експорту товарів рослинництва [34]. Загалом це пришвидшує переорієнтацію українських експортних товарів на країни ЄС та Сходу.

У відповідь на маркування в українській торговій мережі російських товарів, на українських товарах, що продаються в РФ з'явився надпис «Увага! Даний товар вироблений на території країни яка здійснює ворожу політику по відношенню до Росії». Це без коментарів.

- *наявність російського бізнесу в Україні.* Ключовим російським гравцем в українській енергетиці є російська група VS Energy яка володіє вісьма українськими облэнерго. Торгівля тютюном, фактично, монополізована компанією «Мегаполіс-Україна». Мобільний зв'язок в Україні, практично, повністю належить росіянам, які намагаються видати себе за європейців чи українців. Оператор МТС (АФК «Система») зараз носить назву Vodafone. А Київстар (група «Альфа») приєднала до основного кольору свого логотипу (синій) – жовтий [35]. Таким чином, три роки російсько-української війни змусили російський бізнес використовувати тактику мімікрії (маскування): змінюють назви своїх фірм, перепишують власність на громадян Кіпру чи інших країн. Російсько-український мільярдер Павло Фукс створив в Україні газову імперію MosCityGroup в яку ввійшли десятки газородовищ (в тому числі найбільше в Україні – Сахалінське) [36].

- *російські банки в Україні.* В березні 2017 р. українські громадяни виступили з вимогою до уряду закрити банки країни-агресора, що працюють на теренах України: Сбергбанк, Промінвестбанк, ВТБ, VSбанк, БМбанк. За даними експертів до чірні російські банки в нашій державі контролюють до 30% банківської сфери.

- *транзитна війна* стала ще одним інструментом російської гібридної війни. Збитки українських експортерів які транспортували свої товари територією Росії оцінюються в 400 млн. долл. Росія, загалом, намагається перекрити Україні ці види перевезень до країн Середньої Азії. У відповідь на це, в лютому 2017 р., наша держава направила до ВТО вимогу про створення експертної групи щодо обмеження транзиту через РФ до Казахстану та Киргизстану. Цей крок дуже важливий, тому що Україна вперше за час російсько-української війни розпочала справу по обмеженню зі сторони Росії українського експорту [37].

- *використовуються історично сильні зв'язки української політичної еліти та фінансово-промислових груп з керівництвом Росії.* Р. Ахметов який намагається втримати в своїй вотчині східний регіон, В. Пінчук який черговий раз формує план по «спасінню» України, К. Григоришин, В. Медведчук, В. Новинський тощо.

- *енергетичний тиск/шантаж* у вигляді формування Південного, Північного та Турецького потоків для транспортування газу в обхід території України. Північний потік з'єднав через Балтійське море Росію та ЄС. У 2015 р. низка європейських держав підписала меморандум з РФ про формування Північного потоку-2. Цей проект дуже фінансово затратний, тому австрійська нафтова компанія OMV та інші європейські партнери відмовились від своїх планів і «Газпром» самотужки змушений буде нести витрати для будівництва цього трансбалтійського газопроводу [38].

Південний потік мав з'єднати Чорним морем РФ та Болгарію. Після анексії РФ Криму європейські політики назвали цей проект «мертвим», а Болгарія розібрала свою секцію газопроводу. Натомість, у 2015 р. Москва заявила про створення Турецького потоку, що має пройти з Росії до Туреччини та грецьких кордонів.

Ці дії Росії направлені, насамперед, на виключення України з транспортерів російського газу до Європи, або принаймні зменшення обсягів поставок українськими теренами.

Гібридна війна Росії проти України вражає своєю масштабністю та багатовекторністю, кількістю використаних інструментів і поставлених цілей:

- ✓ знищення демократичних європейських цінностей і правопорядку, допомога деструктивним політичним рухам і силам у приході до влади, руйнування єдності ЄС для демонстрації росіянам «хибного» шляху розвитку Західної цивілізації;

- ✓ формування «керованого хаосу» не тільки в Україні, а й у Європі, активізація фази внутрішньополітичної кризи на фоні системного спаду економічних показників;

- ✓ підрив європейського курсу України та недопущення її інтеграції в ЄС та НАТО;

- ✓ погіршення державного українського іміджу;

- ✓ знищення України як держави, українців як нації, як альтернативи російській державній авторитарній системі, використання українських терен як плацдарму для геополітичного наступу Росії на Європу;

- ✓ реінтеграція українських терен до пострадянського простору;

- ✓ узаконення в міжнародному просторі права сильного; формування політичної платформи Ялта-2 – перегляд кордонів, зон впливу, повернення РФ у велику політику;

- ✓ переструктуризація глобальної системи міжнародних відносин шляхом руйнації існуючого світового порядку, допущення Росії до глобального управління світом.

Отже, гібридна війна загрожує, насамперед, слабким країнам, які не здатні протистояти викликам більш сильних акторів в економічному, політичному, інформаційному та військовому змісті. Тому дієвим засобом протистояння їм є сильні та ефективні державні інституції, сталий економічний розвиток, боєздатна армія. Нам потрібно зрозуміти, що цінність держави з ядерною

зброєю є набагато більшою ніж без неї та навчитися опиратися тільки на свої зусилля. Формат нової України – одночасно і війна, і розвиток/реформи.

Феномен ж України полягає в тому, що вона вже відчула на собі майже весь арсенал російської гібридної війни, цілу низку невійськових деструктивних факторів впливу від підігрівання політико-соціальних конфліктів до традиційних воєнних дій. Цей тиск наша держава переживає кожного дня і продовжує чинити опір, що породжує нові хвилі кремлівської істерії. Парадокс цієї ситуації полягає в тому, що гібридна війна подарувала Україні шанс стати самостійним суб'єктом міжнародних відносин [39, с.18, 23].

Список використаних джерел та літератури:

1. Політологічний енциклопедичний словник / упорядник В.П. Горбатенко; за ред. Ю.С. Шемшученка, В.Д. Бабкіна, В.П. Горбатенка. 2-е вид., доп. і перероб. Київ: Генеза, 2004. 736 с.
2. Академічний тлумачний словник української мови. URL: <http://sum.in.ua/s/vijna> (дата звернення: 16.09.2017).
3. Чекаленко А. Про поняття «гібридна війна» // *Віче*. № 5. 2015. С. 22–26.
4. «Гібридна» війна Росії – виклик і загроза для Європи. Київ: Центр Разумкова, 2016. 92 с.
5. Радкевич В. Гібридна війна проти України: уроки та висновки. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-politycs/2107122-gibridna-vijna-rosii-proti-ukraini-uroki-ta-visnovki.html> (дата звернення: 28.10.2017).
6. «Гібридна» війна Росії – виклик і загроза для Європи. Київ: Центр Разумкова, 2016. 92 с.
7. Vandiver J. SACEUR: Allies must prepare for Russia 'hybrid war'. URL: <http://www.stripes.com/news/saceur-allies-must-prepare-for-russia-hybrid-war-1.301464> (дата звернення: 22.09.2017).
8. «Гібридна» війна Росії – виклик і загроза для Європи. Київ: Центр Разумкова, 2016. 92 с.
9. Докази причетності Росії до подій на сході України. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-politycs/2107122> (дата звернення: 22.09.2017).
10. Огляд ЗМІ: в Авдіївці – «психологічна операція» // *Україна*. 1 лютого 2017 р. URL: <http://www.bbc.com/ukrainian/press-review-38824425> (дата звернення: 26.09.2017).
11. Український літак обстріляли над морем із захоплених РФ вишок. URL: <http://www.pravda.com.ua/news/2017/02/1/7134135> (дата звернення: 22.09.2017).
12. Для нової провокації з Астраханської області Росії завозять уламки боеприпасів на Донбас // *Експрес*. 6 лютого, 2017 р. URL: <http://expres.ua/news/2017/02/06/226790-novoyi-provokaciyi> (дата звернення: 17.09.2017).
13. Путін підняв по тривозі військових біля кордонів України. URL: <http://znaj.ua/news/world/93978/putin-pidnyav-po-trivozi-vijskovih-bilya-kordoniv-ukrayini.html> (дата звернення: 27.09.2017).
14. Проведення РФ навчань «Захід – 2017». URL: <http://www.5.ua/polityka/provedennia-uf-navchan-zakhid2017> (дата звернення: 28.09.2017).
15. Bild опублікувало розслідування про те, як Росія фінансує сепаратистів на Донбасі. URL: <http://www.dw.com/uk/bild> (дата звернення: 05.08.2017).
16. На підконтрольних АНР і ДНР територіях орудують кримінальні групи з Росії // *Цензор.НЕТ*. 1 вересня, 2014. URL: http://censor.net.ua/news/305023/na_podkontrolnyh (дата звернення: 21.07.2017).

17. Світ більше не буде колишнім: які політичні події 2017 року можуть змінити наше майбутнє / *Сьогодні.ua*. 10 січня, 2017 р. URL: <http://ukr.segodnya.ua/world/mir-bolshe-ne-budet-prezhnim-kakie-politicheskie-sobytiya-2017-goda-mogut-izmenit-nashe-budushchee-786624.html> (дата звернення: 12.10.2017).
18. Економічний контрудар. Хто любить співпрацю з Росією // *Тиждень. ua*. 8 жовтня, 2016 р. URL: <http://tyzhden.ua/Economics/175481> (дата звернення: 22.09.2017).
19. План Пинчука // *Страна.ua*. URL: <https://strana.ua/articles/analysis/48087-plan-pinchuka.html> (дата звернення: 17.08.09.2017).
20. Нардеп із фракції Ляшка Артеменко пропонував раднику Трампа план передачі Криму в оренду на 100 років // *Цензор.НЕТ*. 20 лютого, 2107 р. URL: https://ua.censor.net.ua/news/428723/nardep_iz_ (дата звернення: 07.08.2017).
21. Росія проводить у Європі інформаційну кампанію з дискредитації української влади // *Тиждень.ua*. 13 лютого, 2017 р. URL: <http://tyzhden.ua/News/185385> (дата звернення: 22.09.2017).
22. Петренко просит демократические страны не признавать заочный арест А. Яценюка РФ // *Гордон*. 28 марта, 2017 г. URL: <http://gordonua.com/news/politics/petrenko-prosit> (дата звернення: 22.09.2017).
23. Україна стала жертвою російських кібервійськ: дослідження для НАТО // *Тиждень.ua*. 24 лютого, 2017 р. URL: <http://tyzhden.ua/News/186279> (дата звернення: 22.09.2017).
24. Россия наращивает кибератаки на Великобританию. URL: <http://ghall.com.ua/2017/02/13/grossyua-naraschuyet-kyberataky-navelykobrytanuu/> (дата звернення: 22.09.2017).
25. Кібератаки на Україну // *Детектор Медіа*. 2 лютого, 2017. URL: <http://detector.media/infospace/article/122774/> (дата звернення: 29.09.2017).
26. ПРУ заявило про втручання Росії у вибори президента США задля допомоги Трампу. URL: <http://www.radiosvoboda.org/a/news/28168250.html> (дата звернення: 29.09.2017).
27. Втручання Росії у європейські вибори – частина стратегії Путіна. URL: http://24tv.ua/vtruchannya_rosiyi_u_yevropeyski_vibori_chastina_strategiyi_putina_wjz_n745893 (дата звернення: 03.09.2017).
28. Мінкультури закликало керівництво УПЦ (МП) та її вірних публічно засудити військову агресію Росії проти України // *Релігійно-інформаційна служба України*. URL: http://risu.org.ua/ua/index/all_news/state/church_state_relations/65938 (дата звернення: 15.07.2017).
29. Ганус А. Новий церковний скандал // *Експрес*. № 18. 9-16 березня, 2017 р. С.12.
30. Філіал Московського патріархату подав до суду на державу України. URL: <http://pravyysektor.info/news/news/2887/filial-moskovskogo> (дата звернення: 22.09.2017).
31. Чому Росія заявляє Україну // *PolitOboz*. 7 січня 2017 р. URL: <http://www.politoboz.net/chomu-rosiya-zalyakuye-ukrayinu/> (дата звернення: 08.09.2017).
32. Огляд ЗМІ: в Авдіївці – «психологічна операція» // *Україна*, 1 лютого 2017 р. URL: <http://www.bbc.com/ukrainian/press-review-38824425> (дата звернення 18.10.2017).
33. Як російські спецслужби вербують українців-заробітчан – СБУ // *СвітUA*. 25 лютого, 2017 р. URL: <http://svitua.com.ua/news/201702/2549> (дата звернення: 22.09.2017).
34. Рік без російського ринку: український АПК виходить зі стресу // *Радіо свобода*. 14 грудня, 2016 р. URL: <http://www.radiosvoboda.org/a/28175809.html> (дата звернення: 22.09.2017).

35. Російський бізнес в Україні. Монополісти під прикриттям // *Главком*. URL: <http://glavcom.ua/columns/kyrylosazonov/rosiyskiy-biznes> (дата звернення: 22.09.2017).
36. Смотрящий Путина: как россиянин скупает газовый бизнес в Украине // *Обозреватель*. 15 марта, 2017. URL: <https://www.obozrevatel.com/finance/ecomou> (дата звернення: 22.09.2017).
37. ВТО взылась за транзитную войну Украины и РФ: почему это станет прецедентом для всего мира // *BIN.ua*. 15 февраля, 2017 г. URL: <https://bin.ua/top/201352-vto-vzyalas-za-tranzitnuyu-voynu-ukrainy-irf.html> (дата звернення: 17.08.2017).
38. «Газпром» сам платитиме за будівництво Північного потоку-2 // *Європейська Правда*. 22 січня, 2017 р. URL: <http://www.eurointegration.com.ua/news/2017/01/22/> (дата звернення: 26.07.2017).
39. «Гібридна» війна Росії – виклик і загроза для Європи. Київ: Центр Разумкова, 2016. 92 с.

Т. В. Игнатьева

Гибридная война России в Украине: инструменты и цели

Международные отношения, мировая политика – комбинирование мирного развития мирового процесса с периодами обострения, конфликтов. В XXI в. за неполных 17 лет произошло и происходит около 20 войн в разных уголках Земли (в среднем один год – одна война). Человечество продолжает продуцировать все больше средств для своего уничтожения. Научно-технический прогресс, интеллектуальное развитие человечества, всеобъемлющий интернет открывают новые возможности психологической манипуляции человеческим сознанием и подсознанием, приводят к жизни комбинированные методы ведения войны для которых фактически нет препятствий. Если во времена классических войн были четко определены: противник, количественные и качественные характеристики армии, видов вооружений и т.д., то современные войны отбрасывают устоявшиеся стереотипы и логику войны. Сейчас залогом успехов военных «кампаний» становятся креативность и инновационность мышления, одновременного применения различных видов вооружений и стратегий (информационных, экономических, пропагандистских, запугивания, шантажа, давления, диверсионной работы, контроля киберпространства и политической элиты и т.д.). Военные стратеги используют комбинацию методов и мероприятий (военных и не военных), которые способны быстро адаптироваться к изменению обстоятельств; различные виды вооружений; вовлечение в конфликт населения военной и гражданской зон; стремление вызвать турбулентность международного порядка.

Средства гибридного влияния РФ на Украину и Европейский Союз многогранны и разнообразны. Их традиционно разделяют на военные и социально-экономические, квазимилитарные и немилитарные и т.п.

Гибридная война России в Украине поражает своей масштабностью и разновекторностью, количеством использованных инструментов и целей:

- *уничтожения демократических европейских ценностей и правопорядка, помощь в приходе к власти деструктивных политических движений и партий, разрушение европейского единства для демонстрации россиянам «ложного» пути развития Западной цивилизации;*

- создание «управляемого хаоса» не только в Украине, но и в Европе посредством активирования внутривнутриполитической кризиса на фоне систематического понижения экономических показателей;
- дискредитация европейского курса Украины и ее интеграции в ЕС и НАТО;
- уничтожение Украины как государства (украинцев как нации), как альтернативы российской государственной авторитарной системе, использование украинских территорий как плацдарм для геополитического наступления на Европу;
- возвращение украинских территорий в постсоветское пространство;
- узаконивание права сильного в международных отношениях и формирование платформы Ялта-2 (пересмотр границ, зон влияния);
- изменения глобальной системы международных отношений путем разрушения существующего мирового порядка и возможность участия в глобальном управлении миром.

Таким образом, гибридная война угрожает, прежде всего, слабым странам, которые не способны противостоять экономическим, политическим, информационным и военным вызовам более сильных мировых государств. Наиболее действенным средством противостояния будет существование эффективных государственных институтов, устойчивое экономическое развитие, боеготовая армия. Феномен Украины заключается в том, что она уже почувствовала на себе почти весь арсенал российской гибридной войны, ряд невоенных деструктивных влияний. Это давление наше государство переживает каждый день и продолжает оказывать сопротивление агрессора в стремлении стать самостоятельным субъектом международных отношений.

Ключевые слова: Украина, Россия, гибридная война, геополитика, «управляемый хаос», глобальная система международных отношений.

T. Ignateva

Hybrid war of Russia in Ukraine: instruments and purposes

International relationships, world politics make up combination of the world process peaceful development with phases of aggravation, conflicts, wars. There have been about 20 wars in different parts of the globe during 17 years of the XXI century (one war a year on the average). Mankind keeps inventing more and more means of destruction. Scientific and technical progress, human intellectual development, overall Internet provide new possibilities for psychological manipulations of human consciousness and sub-consciousness, lead to combined methods of war which in their turn have no barriers. There used to be defined adversaries, quantitative and qualitative characteristics of the army, etc. in traditional war management, but modern wars ruin established stereotypes. Creativity and innovations become guarantees of success in war «campaigns» in modern world raising simultaneous application of different types of weapons and strategies (informational, economic, propagandist, threatening, blackmailing, pressing, diversion, controlling cyber space and political elites, etc.). That is, combination of methods and actions (military and non-military ones) takes place to

adapt quickly to changes of conditions, usage of different types of weapons, involvement of population of military and rear zones in conflict with simultaneous efforts causing turbulence at the international level.

Means of Russian hybrid influence on Ukraine and EU are diverse; they are traditionally divided into military and social-economic means, quasi-military activity, non-military influence, etc.

Hybrid war of Russia against Ukraine impresses with its magnitude and multi-vector forms, quantity of the instruments used in it and its goals:

- destruction of European democratic values and rule of law, support for destructive political movements and forces in coming to power, destruction of unity in EU to demonstrate Russians «wrong» way of western civilization development;*
- formation of «guided chaos» not only in Ukraine but in Europe as well – activation of inter-political crisis against system economic recession background;*
- disruption of European course in Ukraine and subversive activities to prevent its integration into EU and NATO;*
- destruction of Ukraine as the state, Ukrainians as the nation, as the alternative to Russian state authoritarian system, use of Ukrainian territory as a base for Russian geopolitical offensive in Europe;*
- reintegration of Ukrainian territory into post-Soviet one;*
- legalization of «might goes before right» principle and implementation of Yalta-2 format – borders and zones of influence revision;*
- restructuring of international relationships global system by means of current world order disruption and Russian admittance to global management.*

Consequently, hybrid war threatens first of all weak states incapable of meeting challenges from stronger international actors. Therefore, efficient state establishments, stable economic development and efficient troops make up effective means of facing the problem. Ukrainian phenomenon lies in experiencing Russian hybrid war and a wide range of non-military destructive factors of influence from supporting political-social conflicts to traditional military actions. Every day our state experiences this influence and keeps resisting it, causing new outbursts of Kremlin hysteria. Hybrid war has presented our state with a chance to become an independent subject of international relationships in difficult circumstances.

Key words: *Ukraine, Russia, hybrid war, geopolitics, «guided chaos», global system of international relationships.*

Отримано: 13.11.2017